

*Het dossier dat onder dit nummer bewaard is gebleven, bestaat eigenlijk uit twee zaken
Het eerste tussen Jan Zwane en Andries Vercluus omwille van zijn vrouw
En het tweede tussen Jan Zwane en Andries Rebault, deze laatste eigenlijk ook omwille van
zijn vrouw.
In dit laatste proces wordt naar het eerste verwezen, vandaar dat we eerst het proces tussen
Andries Vercluus en Jan Zwane behandelen.*

Intendit omme by mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe te
recolleren doorconden ter marge staende
inde zake ende van weghens **Andries Vercluus** heescher, arrestant jeghens **Jan Zwane**
verweerder
ende te hooren de ghene staende ter marge ter informatie preparatoire nu ghehoord.

*Gheleyn Verclyte - de wedewe Anthone Winnebroot - de huusvrauwe Jacques Wisse -
Corneel de Smet - de Huusvrauwe Clais Heyerman*

Inden eersten believe te recolleren de personen alhier ter marge opde informatie preparatoire
- hier mede gaende ende datmen in elckx despositie respectivelick begrepen ende
zonderlynghe deghene in deze marge of zy onder andere niet en heeft ghehoord dat den
verweerder ghezeyt *heeft* ten tyde de huusvrauwe vande heescher langhes de stede gynck
ghevolcht met diversche kynderen ende ander persoonen - dat hy verweerder de zelve
heeschers husvrauwe hadde daer doen commen volghende zyn belofte ende dat zy was de
ghene die de huusvrauwe van Frans Beuf betovert hadde met alzclke circumstancen als inde
informatie preparatoire begrepen staen.

Item den ghene in deze marge - *Corneel de Smet* - of hy ten zelve tyden den verweerder niet
en heeft ghevracht of de vrouwe te weten de voornoemde Vercluus huusvrauwe - zoude de
ghene zyn die de voornoemde Beufs huusvrauwe betovert hadde ende of den zelve
verweerderandwoordende niet en zeyde, - ja, zij ist - zij is een caroigne, indien zyt niet
ghedaen en hadde zy zoude naer huus gaen

met andere circumstantien by zijne deze preparatoire vermeldt.

Ende de ghene alhier ghemargineert - *Margriete uxor Jacques Wisse* - of zy gheen goede memorie en heeft dat den verweerder haer ghezeyt heeft dat de huusvrauwe vande voornoemde Vercluis es **eene tooveresse** ende dat hy ze ghedwongehn hadde te commen inde stede ten tyde zy langhes de straete ende marct gynck ghevolcht met kynderen ende andere lieden haer naer roupende dat zy was een tooveresse met al zulcke circumstancien Item de ghene te margie - *relicta Anthone Winndebroot* - alhier staende of zy den zelve verweerder niet en heeft hooren zegghen vande huusvrauwe van de voornoemde Vercluis heescher - ick weet wel wat zy es, ende dat ick wilde - ick zoude zy doen branden ende al zulcke circumstancien

als daer te dien ende in voorgaende informatie begrepen staen.

ende voorts elcken sonderlynghe wat zy verder vande zake subjecte weten met heurlieden reden in wetenschap

ende alzulcke breeder circumstancien als daer te dien.

mids welcken etc....

Ghelein vande Clyte - eertyts schepenen deser stede - oudt lxiiiij – 64 - jaeren ofte daerontrent - oorconde ghevraecht ende gheexamineert opde voornoemde intendit - zecht ende affirmeert by eede - naer lecture hem ghedaen van zijne depositie preparatoire metten zelfde intendit hem overgheleit t'inhouden van diere in forme warachtich te zijne, daertoe voughende dat den voornoemden Jan Zwaene, verweerder, jehens hem depositant ghezeyt heeft byden depositant zijnde inde heerberghe vanden **Wildeman** ten tyde dat sheerschers huusvrauwe van alhier achter de marct ende de stede ghynck van d'een straete inde andere ghevolcht zijnde van veele kynderen ghelyck of zy zot hadde gheweest - dat hy verweerder, de zelve frauwe alhier hadden doen commen ende dat zy was de gonne diet de huusvrauwe van Frans de Beuf ghedaen hadde de welcke hy verweerder gheseidt hadde betovert te zyne ten anhooren vanden depositant ende andere hebbende dezelve verweerder hooren zeggen dat zy **de conynginne vande toveressen** by hem gheweest hadde ende dat zy hem hadde beschoncken met een paer duyvejonghen zonder nochtans de zelve te namen

De andere getuigen worden opgeroepen en verhoord op de 4de juli 161

Den iiij july 1612

Margriete de huusvrauwe van **Franchoyis Wisse** procureur alhier postulerende alhier oorconde ghevraecht ende gheexamineert upden voorseijde intendit ende hare depositie preparatoire ghedaen metten zelve itendit overghelick - zecht ende affirmeert by desen de zelve heuren depositie van worde te worde warachtich te zijne, - naerdien haer de zelve vooren ghelesen es gheweest ende ten zelve adhiderende zecht van de zake niet breedere te weten- actum ten daeghe ende presentie als vooren

Cornelis de Smet, landsman van zijnen style - oudt 37 jaren ofte daerontrent, verclaerst op zynen eedt dar toe hoochelick bemaect zynde dat hy op zekeren tyt inde voorgaende depositie vermeldt als wanneer de huusvrauwe van Andries Vercluis ghynck langhes de marct zeer ongherust zijnde dat zoo veele kynderen ende ander lieden achter haer liepen - roupende dat zy was een tooveresse - vraechde den depositant jehens den voornoemde Zwane - mijn heere, zoude oock dat die frauwe zijn – sprekende vande huusvrauwe van Andries Vercluis - die de huusvrauwe van de Beuf ghedaen zoude hebbben - daeroppe hy Zwane andwoorde - zegghende - zout niet de zelve zijn, tis een caroingne want dat zyt niet ghedaen en hadde zij zoude naer huus gaen sluitende als niet breedere wetende zijn attestatie

toorconde zijn handtteecken

Margriet de huusvrauwe van Jacques Wisse oud 32 jaren ofte daerontrent op eede ende hare vrauwewaerheyte ondervraecht - deposeert warachtich te zijne dat sdaechs naer dat de huusvrauwe van Andries Vercluis achter straete gaende vervolcht was van diversche kynderen ende andere persoone haer naerroupende dat zij was een tooveresse - thaeren deposants huuze ghecommen es den voornoemde Zwane den welcken zy vraechde mijn heere den doctor - de vrauwe die daer gistren zoo ghyneck achter strate daer alle de kynderen ende ander lieden achter liepen - zout dat oock een tooveresse zijne? – zeyde hy Zwaene **ja, het was een oprechte toveresse** - ick hebze ghedwonghen te commen en zy zal noch meer alzo commen sluitende haere oorconde

Willemyncken de wedewe van Anthone Winenbroot - oudt 50 jaren ofte daerontrent op eedt ondervraecht verclaert dat ontrent den tyt de huusvrouwe vande voornoemde Anries Vercluis langhs de stede gynck ghevolcht by diversche kinderen ende andere lieden zoo inde voorgaende depositie vermeldt staet - zy ten huuze was van Clays Heyerman al waer oock was den voornoemde Zwane ende de huusvrauwe vande voornoemde Heyerman sprekende den zelve Zwane ende de voornoemde Hyermans huusvrauwe an de huusvrauwe van Andries Vercluis ende de depositant vraghende jehens den voornoemde Zwane oft oock zoo zoude moghen zijn dat de voorseide Vercluis huusvrauwe zoude eene toveresse zijn - zeyde hy Zwane - ick weet wel wat zij es, maer ick en wil niet zegghen ende hem addresserende ande voornoemde Heyermans huusvrauwe zeyde hy Zwane indien ick wilde ick zoude ze binnen achte daghen ... de reste van de propoosten stillekens zegghende - zulcx dat de attestante niet zekerlick en zoude connen deposeren daer dat zy dochte dat zy zeyde ick zoudeze doen branden ende niet breeders wetende

Willemyne Maezeman

Hier voren kregen we eindelijk met de getuigenissen op de intendit, een bevestiging van de informatie die 'preparatoir' ingewonnen was door de baljuw van Poperinge. We vonden deze preparatoire informatie ook terug:

<p>Informatie preparatoire omme ende van weghen Andries Vercluis over zijne huusvrauwe ten laste van Jan Zwane , ghevanghen verweerder Gehouden byden bailliu vande stede van Poperinge opden xij july 1612</p>

Gheleyn vande Clyte wylen schepen der stede van Poperinge ende als nu officier vande saylooye - oudt 64 jaren ofte daerontrent- op eedt ondervraecht verclaert warachtich te zijne dat over zekeren tydt hy hadde besteedt te cureren zijne huusvrauwe aan de voornoemde Zwane die tzelve anghenomen hadde – cause dat hy ten Sincschentiden by de voornoemde Zwane gheweest heeft - als wanneer hy onder andere ghehoord heeft dat **Franchoy's Beuf** oock te raet ghecommen omme de continuelle cranckheyte van zijne huusvrauwe de welcke hy Zwane oock anghenomen heeft te ghenezen - zegghende dat heescher eenen dranck maken zoude ende nemen een glazeken - heeft dat ten aenzien vande depositant vul gheschoncken met wyne ende stroyde daer eenen pouderken op ende gaf te dryncken de voornoemde Boefs huusvrauwe – zegghende noch voorts jehens de voornoemde vrauwe -

tis u ghedaen ende zij en woont niet verre van hier diet u gedaen heeft - wy sullen gaen wandelen ende dryncken ieverwers een canne biers - draecht dat stick vleesch mede (denoterende zeker stick dat ter zelve plaetste hynck) ende ick zal deghene diet u doet aldaer doen commen - slaetze ghy of ick zal ze slaen en spaert gheen cluppels - ick zal u gheven in de drie daghen daer vooren - ghy my zoo lief hebben zult naer welcken alzoo tzelve niet en gheschiedde ende den voornoemde Beuf gehene beterynghe an zijn huusvrauwe ghewaere en wert hy Beuf ongherust zijnde heeft de voornoemde Zwane ghedaen arresteren van welcken arreste by tusschenspreken van eenighe personen hy Beuf ghescheeden zijnde – zeyde hy Zwane ick zal de ghene diet u huusvrauwe doet maken dat zy morghen tuwen huuze commen zal - naederhandt alzoo hy anghenomen heeft te cureren ende ghenezen de huusvrauwe van Andries Vercluis van zeker inconuenient op haer borst es de zelve te zekeren tyde ghecommen binnen de stede gaende ende keerende van deene plaetse op dander ende alzoo trumoer vande voorige propoosten int volck begoste te wezen hebben diversche kynderen achter haer gheloopen twelcke gheschiedende heeft hy Zwane ghezeyt jehens den voornoemde Beuf - ick hebbe nu vulcommen tghene ick u belooft hadde want ick hebben ghedaen comen deze vrouwe daerachter deze kynderen gheloopen hebben ende zy ist die u huusvrauwe ghedaen heeft zy en heeft binnen twee huere vande marct niet connen gaen - zitt ghy niet dat ick nu mijn belofte vulcommen hebbe met dierghelycke slutende hiermede zijn affirmatie toorconde zijn hanttecken bij mij Gheleyn vande Clytte

Tot zover de eerste zaak Jan Zwane versus Andries Vercluis.

4 oktober 1612

Heesch omme Andries Rebault heescher jehens Jan Zwane ghearresteerde verweerder dienden voor ulieden myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Inden eersten dient ghenoteert ende es warachtich dat eenen ieghelicken wel ende scherpelick verboden es anderen te injurieren ende in name ende fame te vercleenen op alzulcke peyne punitien ende amenden als de meriten vande zake verheeschende dies niet-jeghenstaende theeft den verweerder belieft opden jste octobris 1612 – naer dien hy den heescher hadde ghedaen inscheliicx omme present ghecommiteerde vande wet te accorderen ende modereren alzulcke different als zy tzamen ende jehens anderen hadden ventilerende voor ulieden ende ten arreste volghende de sententie interlocutorie daer te voren inde zelve zake wut ghegheven – te roupen opden heescher dat hy was **eenen hoornaert** - tooghende met zijn vyngheren op zijn hoofd ende fatsoenerende twee hoornen op sijn hoofd – zegghende voorts **ghy eencul** - hooghte niet - ghy en condt niet een kynd maken - laet my tuwen commen - ick hebber drie - ick heben eenen voor u - ick zal an u wijf wel een kynd maken – met diversche andere injurien - schimpighe ende diffamerende propoosten de welcke den verweerder niet alleenelick en zeyde jehens dheescher alleene nemaer te bywezen ende anhooren van ij schepenen –

ulieden heeren consorten in wette metghaeders noch andere –
zulcx dat daer by de zelve injurien te houden es voor atroir injurie - ut justit de injurys § pena
anten

Voor zulck oock de zelve injurie te achten zijnde by dat zy anghезeyt es dheescher, die
tresorier vande stede is ende tanderen stonden schepen gheweest ende overzulcx niet anders
ghereputeert dan voor man met eeren ende die alzulcke injurien niet en can ghemeriteert
hebben.

Boven dat de voorseide injurien te zwaerder te houden zijn by dat de zelve eensdeels smaeken
blasphemie als willende dat zijne menschelike vermetelheden vercrancken de dispositie
godts met te zegghen dat hy wel een kind maken zoude an sheescher huusvrauwe daer mede
schijnende de macht godts vut te sluten ende de zijne te antiponeren.

Volghende ten minsten metten wille ende zyne onnutte clappenien tzelve sacrament van
huwelicke state daer by hy (die zecht in huwelicke state te zyne - gegheirt eens ander
huusvrauwe ende overzulcx te houden voor eenen overspeelder.

de welcke consignatien die teenemael aggregieren de meriten van de zelve injurien -
dheescher niet lydelick en dyncken zonder griefve ende zware punitien anderen ter exemple
alhier oock te ponseren zijnde dat de verweerder dheescherr niet alleene nemaer oock zijn
huusvrauwe gheinjurieert heeft ende grootelick ghetercht

in naeme ende fame want by de zelve injurien naetelick ende zonder eenich twyffelen te
coulliegieren es dat zij ze heeft willen anzegghen dat zy zoude zijn eene oneerbaere vrouwe
dat hij in voorleden tyden oock te meer heeft willen infereren met naederhant te zegghen dat
hy ze zoude gehandelt hebben in onbehoorelicke plaetsen-

alle welcke injurien zoo zwaer zijn dat de heescher liever hadde verlooren duzent guldenen
dan dat de zelve hem zouden an ofte naer ghezeyt zijnofte by yemanden verweten

Concluderende by dien tendeert dheescher - den bailliu als heere mede ghevoucht –
ten fyne den verweerder zal gheleet zijn byden officier cirminel tot opde marct dezer stede ter
ordinairen plaetse ende aldaer zal ghefustigiert zijn tot den bloede
met condemnatie in misen van justitie
waerlick in alzulcke amende honorable ofte prouffictable als ulieden heeren bevynen zal te
behooren - ulieden heeren discretie implorerende
pre daer die dient protesterende naer style ende kosten .

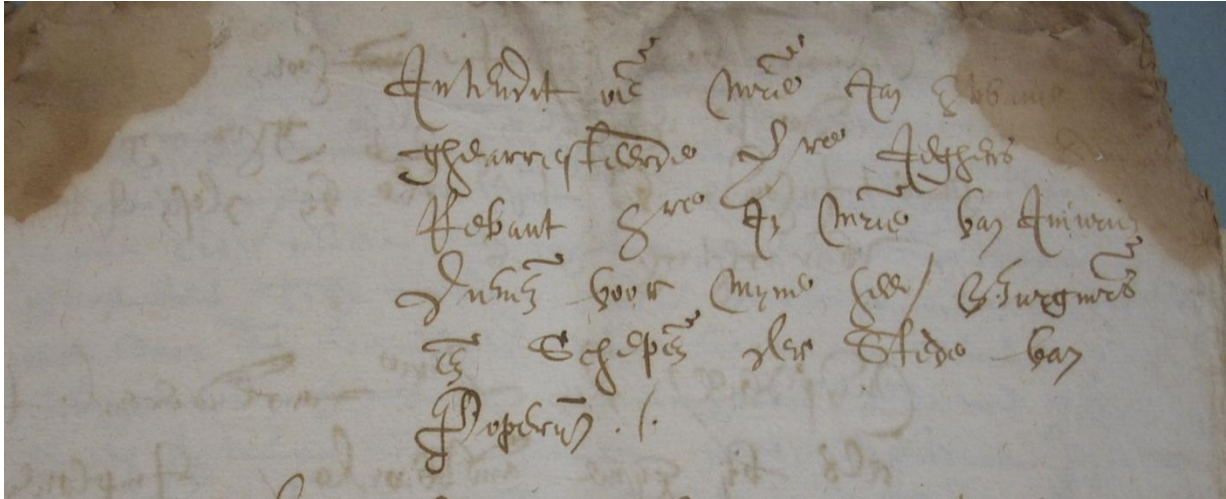
*Dokter Jan Zwane laat zich echter niet zomaar naar de schandpaal slepen, de dagen die hij in
de gevangenis heeft doorgebracht gaven hem alleszins de tijd om over zijn verdediging na te
denken. Waarschijnlijk heeft hij gedacht dat de aanval de beste verdediging was en hij gaat
nu Anfeis Rebault aanklagen. Zijn 'intendit' dateert van de 15de december 1612.*

15 december 1612

Intendit omme **meester Jan Zwane** - ghearresteerde verweerder

jeghens **Rebaut** heescher in materie van injurien

dienende voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe

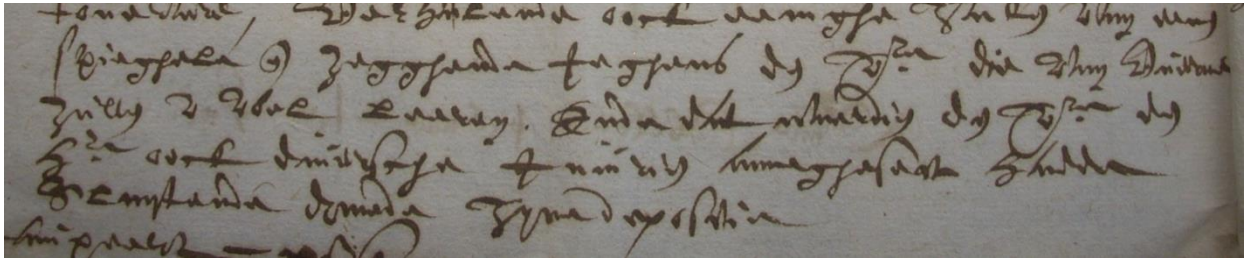
Inden eersten omme de juge te informeren van dese zaeke es warachtich dat den heescher als verweerder heeft doen arresteren ter causen van zeker injurien byden verweerder den heescher anghezeyt waer jehghens den verweerder procederende by andwoorde heeft gheposeert dat den heescher (ten zelven tyde als de verweerder hem de injurien anneghezeyt heeft) den verweerder ghenaeemt heeft tooveraere zynde de injurien byden heescher den verweerder anneghezeyt deel actorces dan de gonne vande verweerder op welcke voorseide andwoorde den verweerder by ulieden heeren sententie interlocutorie gheadmitteert es ter preuve omme welcke preuve te doene believe mijne voornoemde heeren te hooren ende by eede te examineren dese ghemargineerden up tinhouden vande ijde artickel van desen intendit mids welcken de verweerder concluderende tendeert als by zijne andwoorde – implorerende ulieden heeren benigne officie

De getuigenissen zaten ook in de bundel.

Oorcondschap ghehouden present Cornelis Pierens, schepenen den xv de december 1612 ten verzoucke ende openen voorseide intendit van Jan Zwane verweerder jehghens Andries Rebault heescher ten arreste

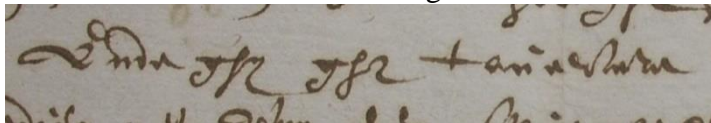
Adriaen Carré - zaghere van zijnen style, oudt xxvij – 27 - jaren ofte daerontrent - jonckman ten huwelicke - oorconde ghedacht, ghevraecht ende gheexamnieert opde voornoemde intendit naer eedt by hem ghepresteert, zecht ende affimeert upden zelven eedt dat hy over drie maenden alhier ghearresteert wiert ende tsydert zijn arrest alhier in vanghenesse ghehouden heeft - gheduerende welcken tyt te weten over twee maenden ofte daerontrent **Andries Rebault** alhier heescher, ghecommen es voor de kuecken vande zelve vanghenesse ende staende aldaer voor de veinsters vande zelve keuckene es ghebeurt dat beede partijen collitiganten hooghe ende injurieuse woorden ende propoosten jehghens elcanderen ghehadt hebben – hebbende onder andere propoosten de voornomden Rebault heescher jehghens de voornomden Zwane verweerder - hooren zegghen dese woorden –

Ghy betaere, ghy tovereere - verhaelende oock eenighe zaken van eenen spiegele ende zegghende jehens den verweerder - die van

zullen uw wel leeren ende dat naerdien den verweerder den heesche oock diversche injurien anneghesit hadde sluitende daermede zijne depositie

Jan de Sluzeman - waeghenmaekere van zijnen style - oudt xl – 60 - jaren ofte daerontrent - oorconde ghedaecht ende gheexamineert als vooren – zecht ende affirmeert by eede dat hy depositant over twee maenden ofte daerontrent (wetende nietmin de justen tyt syn vut memorie) ghecommen zijnde inde vanghenesse deser stede omme Adriaen Carre - voorghaende ghetuyghe te gaen bezoucken - heeft hy zien commen **Andries Rebault** alhier heescher - tot voor de veinsters vande keuckene vande zelve vanghenesse, hebbende hem jehens den voornoemde Zwane hooren spreken van zeker haerlieden different - zynde gheschiet - naerdien de zelve Zwaene verweerder de voornomde heescher diversche injurien anneghezeyt hadde - dat den zelve Rebault, heescher, oock ghesit heeft jehens den zelve verweerder - Indien ick ben een hoorndraeghere en nemaer eenen cloot en hebbe zoo

ghe zecht ende want zyt ghy - verhaelende toedien yet van een spiegele dat den depositant niet wel en kunde verstaen sluytende daermede zijn depositie

Jan Maerten, cipier vande vanghenesse deser stede - oudt xxxv jaeren ofte daerontrent - oorconde ghedaecht, gheeedt ende gheexamineert als vooren zeght ende affirmeert warachtich te zijne, dat over twee maenden ofte daerontrent - den justen tyt hem wesende vut memorie - Andries Rebault alhier heescher, ghecommen es tot inde keuckene van de zelve vanghenesse, omme taccorderen metten verweerder in voldoenynghe van ordonantien van wetten ter cause van zeker haerlieden different ende proces al waer hy ghecommen zynde ende de zelve partien hebbende ghehadt jehens anderen zeker propoosten ter cause vanden zelve differente hebbende lof ende ghebodt ende hoorende de verweerder den heesch vanden heescher zeide hooghe niet – twelcke hoorende dheescher ende tzelve qualick afnemende vraechde of den verweerder wilde mainteneeren dat dheescher de zelve woorden - te weeten hooge niet - zoude ghesit hebben als hy daer te voorent sheescher huuse gheweest hadde omme haere cranckheit ende quellaighe te verstaen ende van de cure byden verweerder anneghenomen te spreken waerup den verweerder gaf voor andwoorde - dat Jae,

twelcke houdende den heescher zeide dat tzelve niet waer en was ende dat den verweerder looch - daerup dat den verweerder daerup zeide wat wilt ghy my heeten lieghen ofte hoornbeeste - ghy eencul - ende naer meer andre propoosten hoorde den deposant den heescher jeghens den verweerder zegghen - Ghy toveraere, ghy spiegele dat gy zyt waarmede slutende zijne depositie

Op de 11de oktober 1612 geeft Jan Zwane een antwoord op de klacht van Andries Rebault.

11 oktober 1612

Andwoorde omme meester Jan Zwane verweerder jeghens Andries Rebault - den bailliu met hem gehevoucht heescher voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Inden eersten wil de verweerder niet ignoreren dat hy de voornoemde heescher - de injurien by heessche gheroert anneghezeyt heeft - ter causen van welcke hem verweerder niet en connen anneghewezen zijn de fynen ende conclusien byden zelve heescher tzynen laste ghemaect ende dat midts den voornoemde heescher de verweerder ghenaeamt heeft **eene toveraere** ten zelve tyde als de verweerder den heescher de zelve injurien annegezeyt heeft zulcx dat den verweerder vestaet meer ghekwetst te wezen in zijne naeme ende fame dan den heescher zynde over zulcx de injurien byden verweerde, den heescher annegheseyt ghecompenseert met de injurien hem anneghezeyt byden heescher mids welcken concluderende tendeert ten fyne dat den heesche by ulieden heeren sententie diffiniytfven ende over recht ghewyst ende verclaerst wert tzynen heessche, fynen ende conclusien sverweerdens laste te zyne **niet ontfanghelick** ende den verweerder dannaf absolverende ende ghecondemneert wert inde costen van desen processe vutterlick ter tauxatie preuve daer die dient - implorende etc.

8 november 1612

Replycke omme Andries Rebault heescher jeghens Jan Zwane heescher, dienende voor ulieden myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Inden eersten ghedraecht hem dheescher inn tinhouden van zijnen heesch met den fynen ende conclusien daerby ghenomen zonder dat te letten doet op sverweerder heesch van reconventie die hy schynt te willen funderen onder tpretext van dat den heescher den verweerder zoude anghezeyt hebben dat hy was eenen toveraere waer dannaf niet en es end al waert zoo dat den heescher dien anghande ghezeyt hadde (zonder int minste iet vande zelven anzech te kennen) tzelve zoude gheschiet zijn by sverweredes toedoene - die eenen yeghelicken occasie gheeft om te dyncken dat hy zulcx es als willende de goede lieden wys maeken dat hy weet te distingueren **welcke ziecten tooverye zijn ofte niet** ende hem vanteert de zelve toveryen te commen beteren ende ghenezen.

welcke wetenschap ende beterynghe niet en can gheschien by den verweerder ofte zijne ghelycke dan by eenighe groote ende merchelcike superstieteyten ende onghoorloffde middelen –

ghesinguert ende gheinventeert by den vyant van de hellen ende zijne suggestien

Mids welcken afslaende den heesch van reconventie by loocheninghe, concluderende tendeert ten fyne Is tanderen tyden

Het proces kan zo niet beëindigd worden. Andries Rebault stelt een nieuwe aanklacht op waarbij hij ook een aantal nieuwe getuigen oproept oms zijn zaak kracht bij te zetten.

15 januari 1613

Intendit omme Andries Rebault heescher jehens Jan Zwane verweerder dienende voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe ten arrest

j

Inden eersten employeert dheescher zijnen- *voorgaande* - intendit voor preuve zijnen heesch met den fynen ende conclusien daerby ghenomen

ij

Omme den welcken te verifiëren - believve ulieden heren te vraghe ende op eedt t'examinieren de persoonen in deze marge - *Jan Denys & Maillaerd vande Goorsteene* - oft niet warachtich en es dat zij opden eersten octobris 1612 hebben ghecoren gheweest- *dit dan als 'paysmakers* - omme af te legghen tdifferent tusschen dese collitiganten.

ijj

Ende den ghenen in deze marge - *Gheleyn vande Clyte* - of hij oock niet en heeft by ende present gheweest daermen zoude spreken van tzelve accoord ten zelven daghe

iiij

Item of de zelve niet en hebben ghehoord den verweerder profereren diversche propoosten ten laste vande heescher die tenderden tot schempe, irritatie ende verweckynghen tot gramschap

v

Of zij oock niet en hebben ghehoort dat den heescher nietjeghenstaende de zelve schempighe propoosten ten propooste van heurlieden different

zouckende te commen ende de vremde propoosten te doen cessereren –

de verweerder ghepresenteert heeft omme te nemen de substantie die den verweerder zeyde ghehaelt thebben tot Ypere inde Violette met gaege een ducat voor de visitatie die den verweerder zoude sheeschers huuze ghedaen hebben welcke presentatie niet eens was gheaccepteert.

vj

Item of zy van ghelycken niet en hebben ghehoort dat de verweerder het accord niet willende aenveerden heeft ghezeyt deze woorden in forma - jehens den heescher - met hem schempende –

ghy eencul, ghy hoorndraghere, tooghende hy verweerder met zijne vyngheren op zyn voorhoofd ende daermede fatsoenerende als twee hoornen,

daerinne hy langhen tyt continueerde –

noch voorts zegghende ghy eencul ghyt en hebt maer eenen cul

ghy en cont gheen kynd maken - laet my tuwen commen - ick hebber drie - ick zal wel een kynt maken, met veel meerder ghelycke scempighe ende injurieuzen propoosten

vij

Item of de zelve hebben ghehoord dat dheescher den verweerder heeft ghenaemt te zijne eenen tooveerare

vij

Ende ten ruspluse tot contrarie preuve van sheeschers execptien employeert dheescher alhier de preuve **van Andries Vercluus** deur de welcke den verweerder heeft ghedwonghen gheweest honorable beteringhe te doene is

Zynde naemelic midts hy zeyde wel te weten dat de huusvrauwe vande voornomde Andries hadde betoovert dhuusvrauwe by Frans Beuf - welcke wetenschap hy niet ne conste hebben dan by ongheoorlofde middelen.

Uit dit artikel blijkt dus dat Jan Zwane effectief veroordeeld is geweest omdat hij de vrouw van Andries Vercluus in het openbaar een heks heeft genoemd.

x

Protesterende nochtans hy heescher dat hy niet en bekend hem tzelve anghезeyt thebben

xj

Ende al hadde hy dat zelve anghезeyt - dat expresselick neen - zoude den verweerder daerinne zelve rinculperen zijn, by dat hy met zijne schimpinghen ten anhooren van lieden met eeren als schepenen vande stede ende andere notable persoonen, den heescher die nu ten tweede jare tresorier vande stede ende tanderen diverschen tyden schepenen es gheweest - zoo wel onweerdich - tot de zelve injurien verweckt zoude hebben.

xij

Ende en zoude niet te verwonderen gheweest hebben al hadde dheescher een bitter wordeken laten vut gaen - hoew el hij hem daer vooren ghewacht heeft - al waert zoo, dat neen, dat den heescher den verweerder tooverare ghenaeamt hadde deur de voorseide irritatien ende schimpighe verweckynghе zoo voorseid is.

xijj

Ende zonder teken dat dheescher zoude ghezeyt hebben dat de verweerder eene tooveraer es, al waert zoo noch en zoude dheescher daeromme niet condemneerlyck zijn in eenige amende - zelfs niet percuniaire voor anderstond de zake zal ghewydert zyn by den bailliu 't verweerders laste

tintenteert als gheconveniërt zijnde omme ghelycke materie die hy alhier oock employeert voor contrarie preuve daar by de preuve by de ghemargineerde te doene den verweerder condemneerlick es in sheescher heesch ende niet den heescher in verweerders heesche van reconventie

Mids welcken etc.

De getuigen blijken aan Rebaults kant te zstaan, zij getuigen als volgt:

15 januari 1613

Enqueste ghehoort by Guillaume Rouvroy, burghmeesters ende Jaecques Wyts, schepene upden intendit ghedient by
Andries Rebault verweerder ten arreste upden xvde january 1613

Jan Denys oudt xlvj – 46 - jaren ende Maillaert vande Goosteene - oudt xxxvj – 36 - jaren ofte daerontrent - beede ten voorleden jare schepenen deser stede ghevraecht ende gheexamineert upden voornoemde intendit – zegghen ende affirmeren ghezaemdelick ende oock elck byzondere dat het tweede artickel vanden zelve inhoudt warachtich es ende rakende tvierde artickel zegghen warachtich te zyne dat pariten colliganten ten tyde byden inhoudt ghementioneert veel hooghe woorden van kyvaige ende gheschille hadden jeghens elckanderen

ende onder andere zeide den voornoemde Zwane jeghens den heescher - hoornaert, hoogher niet - één cul - upheffende twee vynderen ende stellende die up zyn hooft in forma van twee hoornen –

zegghende oock dat tvijfste artickel vanden zelve intendit warachtich es, zoo oock es tinhouden vanden vjde artickel vande zelve intendit

rakende tzevenste artickel zegghende niet verstaen t'hebbene dat den heescehr zoude den verweerder ghenaeamt hebben toveraere maer wel dat den heescher jeghens den verweerder gheseit heeft **ghy, constenaere** ten diversche stonden sluytende daarmede haerlieden depositie

7 februari 1613

Contradictien ende reprochen omme meester Jan Zwane verweerder jeghens Andries Rebault heescher voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynghe

Dan is het aan de advocaat van jan Zwane om zijn schriftelijk eindpleidooi te houden:

Alvooren de verweerder employeert de qualiteyt van rechte ende in byzondere het recht van compensatie in materie van injurie midts den verweerder vastelick betraut gheprobeert thebben om ghenoughen dat dheescher hem verweerder **ghenaemt heeft eenen toveraere** niet zijnde te gaene upde preuve contrarie byden heescher daerjehens ghedaen midts dat een oorconde affirmatyf meer probeert van thien negative als niet volghende dat een zaeke niet en zoude gheschiet zijn vut redene dat eenighe niet en weten, noch hebben ghehoort.

De verweerder niet commende hynderen de preuve byden bailliu ende Andries rebault heescher in een andere instantie cum res inter alios acta alys non pertudice negue profit Zoo oock niet en doet de zaeke vande bailliu jeghens desen verweerder, want het oock es injurieuus yemandt an te zegghen eeniche delict inder manieren zo dheescher heeft ghedaen - al eyst dat partye dannaff in juicio es gheaccuseert –

zoo langhe als by sententie niet en es verclaerst dat hy by dies zoude geconincuert wesen - daertoe voughende –

hoewel sheeschers recht compensatie niet ghebleken en waere byde oorconden byden verweerder gheproduceert - verhoopende dat jae –

dat de voornoemde heescher upden vde – 5 - february 1613 in ulieden heeren wetcamer ter presentie vande bialliu ende ampman deser stede ghezeyt heeft ten anhooren van ulieden mijne voornoemde heeren - verclaerst tzelve te houden staende dat den verweerder was eenen toverere

dannaff den verweerder employeert de notoriteyt ende wetenschap vande eerweerde juge mets welcken etc.

Jan Zwane houdt zich dus aan zijn voorgaande verdediging. Hij stelt de rebault hem toerare genoemd heeft en dat hhij daarmee de schimpingen uitlokte. Hij rekent er dan ook op dat de ene belediging de andere zal opheffen.

Andries Rebault, stelt de zaken anders voor en trekt ten aanval tegen de 'getuigen' van Jan Zwane.

Reprochen ende contradictien omme Andries Rebault heescher jeghens Jan Zwane verweerder dienende voor ulieden mijne heeren burghmeesters

Inden eersten employeert dheescher de qualiteyt van recht meriterende int faict van reprochen zeggende toedien dheescher dat hem verwondert dat den verweerder maer en heeft ghedaen hooren de pesoonen van **Adriaen Quarre, Lucq del Zelme**

Hier komt opeens een nieuwe naam naar voren die we niet in de voorgaande getuigenisverklaring terug vonden, daar was er immers sprake van Jan Sluzeman. Misschien was deze Luc gewoon mondeling gehoord en dit op een ander moment.

ende Jan Maerten, cipier, twelck al persoonen zyn van cleenen qualiteyt ende lichtveerdich in heurlieden affairen daer nochtans ten tyde dat den verweerder zecht den anzech by dheescher hem ghedaen te zyne persoonen van qualiteyt als te wetene **Maillaert vande Goorsteene, Jan Denys alsdan schepen ende Gheleyn vande Clyte** eertyden van ghelycken schepene

Niet toevallig zijn eigen getuigen.

deser stede, van eersten tot den laetsten daerby ende present hebben gheweest als daer toe verzocht gheweest hebbende als schepen ende kennesse te nemen vande beprouvinghe - *bewijsvorming* - die dheescher ende verweerder tot modicatie van heurlieden different elckandren zouden doen

dheescher nochtans niet gheloovende dat den zelve oorconden – *getuigen* - iet hebben ghedeposeert dat hem zoude connen bejeghenen ofte in prejudicie commen ende in alzo verre als zy iet ghezeyt hebben dat dheescher ten achterdeele zoude moghen commen

en zal daerop gheen gheloove gheattribueert worden vut redene **dat zy zyn arme persoonen ende by dien te lichtelicke met ghelde ofte beloften zouden moghen ghesuborneert zyn.** zoo den persoon van **Adriaen Quarre** met recht te reprocheren es overmidts de groote familiariteit die hy met den verweerder heeft als wesende tzamen in vanghenesse met den verweerder ende daghelicx groot beneficie van eten ende dryncken vvan hem ontfanghende - omme wanaf in deele de recompense te doene hem hart zoude vallen te ghetuughen teghen den vereerder zoude moghen contrarien

te meer midts den zelve Quarre bevonden zijnde gheen middelen te hebben omme zyn lyf tontdraghen heeft int laetste moeten onderhouden zyn by **Pieter van Damme** die hem om schult in vanghenesse hadde ende ten laetsten deur aermoede vut ghelaten heeft

Angande **Jan Maerten** boven dat hy te reprochieren doet vut reden hy om zyne onghetrauwen dienst verlaten es van tdienaerschap vande heere ende zoo niet te ghelooven en es, naer rechte ende verdient zyn depositie gheen attributie van gheloove vute dien den verweerder zyn ghevanghene es ende daghelicx met hem groote conversatie met hem heeft ende weldaet voor hem ende zyn huusvrauwe als van eten, dryncken ende anderssins van hem ontfanght - midts welcken

We hebben weliswaar het eindvonnis niet van dit proces, maar gezien het feit dat Jan Zwane reeds veroordeeld was in het proces met Andries Vercluis en aangezien hij reeds minstens twee maanden in de gevangenis verbleef, zonder dat hij zich had kunnen uitkopen, lijkt mij de einduitspraak gemakkelijk te raden.

Hij zal het aan zijn pietje gehad hebben...